

[O GODNOŚCI¹]

Pojęcie godności stanowi współcześnie najistotniejsze źródło normatywnych ustaleń w kwestii praw i obowiązków człowieka. Szacunek i ochrona godności człowieka stanowią integralny postulat najistotniejszych aktów prawnych, którymi związana jest Rzeczpospolita Polska, jak i zdecydowana większość państw Europy i całego świata. Konstytucja RP oraz wielu innych państw, Traktat o UE i Traktat Lizboński, jak również Powszechna Deklaracja Praw Człowieka ONZ traktują o godności w swych preambułach i najważniejszych artykułach dotyczących praw osoby ludzkiej. Świadczy to o tym, że współczesny świat postrzega pojęcie godności jako fundamentalną i uniwersalną miarę prawowitości w relacjach międzyludzkich i międzynarodowych. Pojęcie godności stanowi przedmiot wielowiekowej refleksji filozoficznej, która ukształtowała jego współczesne odcienie znaczeniowe.

Źródłowo pojęcie to wywodzi się z filozofii stoickiej, podkreślającej wartość ludzkiej autonomii, z chrześcijańskiej koncepcji stworzenia człowieka na boski obraz i podobieństwo, jak również z renesansowej wiary w niezdeterminowaną naturę człowieka, z czego wypływa jego wolność do samodzielnego kształtowania własnej tożsamości w kosmicznym porządku bytów [Pico della Mirandola].

Współczesne, uniwersalne i świeckie rozumienie godności człowieka jako osoby ukształtowało się w wyniku refleksji nad **filozofią Immanuela Kanta, dla którego źródło godności stanowiła wolność człowieka wynikająca z jego przynależności do porządku moralnego.** Z wolności tej wywiódł Kant przyrodzone uprawnienia, które miały podlegać ochronie zewnętrznej państwa, gwarantującego przestrzeń do moralnego wzrostu osoby ludzkiej. W wyniku tego długotrwałego historycznego procesu, we współczesnym rozumieniu pojęcia godności mamy do czynienia z wieloma elementami, odnoszącymi się do cielesno-duchowej integralności i tożsamości osoby ludzkiej. Istnienie prawnych zapisów dotyczących ochrony godności człowieka pociąga za sobą potrzebę wprowadzenia do systemu prawnego norm, nieodzownych z punktu widzenia możliwości i konieczności realizacji wskazanego wyżej pojęcia godności.

Z uwagi jednak na **nieostrość i kontrowersje** dotyczące wyczerpującej interpretacji zapisów prawnych, jak również ze względu na wagę, jaką przypisuje się ochronie godności w tych aktach prawnych, konieczna staje się pogłębiona refleksja nad współczesnym, szczegółowym określeniem znaczenia tego pojęcia. Staje się to szczególnie ważne w obliczu wielu nowych zagadnień, jak chociażby tych, które są związane ze statusem prawnym ludzkiego embrionu i komórek macierzystych, z dopuszczalnością środków nadzwyczajnych w zwalczaniu terroryzmu, z kwestią kary śmierci, czy z moralną oceną interwencji humanitarnych, jak również z wieloma innymi, podobnie ważnymi i kontrowersyjnymi kwestiami.

W kontekście powyższych rozważań na uwagę zasługuje fakt, że wobec pogłębionej refleksji oraz licznych i drobiazgowych dyskusji wokół pojęcia godności podejmowanych w innych miejscach świata (szczególnie zaś w Niemczech), uderzający jest deficyt podobnych debat i rozważań prawno-konstytucyjnych czy filozoficzno-prawnych na gruncie polskim [...].

prof. Andrzej Kaniowski, prof. Marek Zirk - Sadowiski

---

¹ Tekst jest fragmentem zaproszenia na międzynarodową konferencję poświęconą godności człowieka, zorganizowaną w marcu 2012 roku w Uniwersytecie Łódzkim.

CO WARTO WIEDZIEĆ O GODNOŚCI

Pytania

1. Czym jest godność?
2. Jakie jest źródło (racja) godności?
3. Dlaczego godność jest ważna?
4. Czy godność jest stopniowalna?
5. Czy godność można utracić/odzyskać?
6. Jeśli godność można utracić/odzyskać, to kto lub co może odebrać lub przywrócić godność?
7. Jeśli godność jest utracalna, co może człowieka pozbawić godności (jakie czyny są uznawane za hańbiące)?

Zaproponuj własne pytania związane z tematem godności, które mogą stać się przedmiotem dyskusji, debaty, rozmowy (-a).

- 8.
- 9.
- 10.

ad 1. Czym jest godność?

W najogólniejszym sensie **godność to wartość osoby**. To coś, co sprawia, że **człowiek nie jest rzeczą, nie jest towarem**, który można wycenić, wymienić, sprzedać, zniszczyć. Mówimy, że człowiek **nie ma ceny, ma wartość**. A **wartość człowieka jest nazywana godnością**. Godność człowieka oznacza przede wszystkim, że nie może on być traktowany jako środek do celu, człowiek bowiem sam jest celem.

„Traktuj człowieka zawsze jako cel, nigdy jako środek”

/Immanuel Kant/.

„Godność” jest jednak pojęciem wieloznacznym. Brak odpowiednich uściśleń może prowadzić do nieporozumień i jałowych sporów. Aby temu zapobiec lub ograniczyć taką możliwość wyróżnić warto przynajmniej dwa podstawowe rozumienia interesującego nas tu pojęcia.

1) W pierwszym znaczeniu **godność** oznacza godność ludzką, godność człowieka. **Jest to „właściwość przysługująca każdemu bez wyjątku człowiekowi** z tytułu jego uprzywilejowanego miejsca w przyrodzie. Określa się ją mianem [godności] przyrodzonej lub człowieczeństwa. W ramach poszczególnych orientacji humanistycznych wskazuje się różne czynniki decydujące o bezwzględnej wartości każdego człowieka; wszystkie nurty humanistyczne [personalistyczne] przyjmują jednak **niestopniowalność człowieczeństwa (godności ludzkiej)**². Znaczy to, iż **każdemu człowiekowi** – niezależnie od jego rasy, [płci], narodowości, wieku czy zasług – **przysługuje elementarny szacunek** i prawo do życia w ludzkich warunkach. Elementarny szacunek wymaga, aby nikogo nie poniżać, nie unicestwiać tkwiącego w nim człowieczeństwa nawet wówczas, gdy ktoś staje się pasożytem

---

² Znaczy to, że nie można być bardziej lub mniej człowiekiem, człowiekiem się po prostu jest.

społecznym, [popelnia przestępstwo], ulega totalnej alienacji³, wynaturzeniu moralnemu itp.”⁴.

2) W drugim znaczeniu **godność** to godność osobista. Jest to „**cecha osobowa**, która wyraża się w **poczuciu** własnej wartości [...] oraz oczekiwaniu z tego tytułu szacunku ze strony innych”⁵.

W obu znaczeniach **godność** oznacza **wartość człowieka, wartość osoby**. W pierwszym znaczeniu godność (ludzka) jest wartością obiektywną, niezależną od kogoś lub od czegoś. Jest to godność, wartość niestopniowalna i nieutralna.

W drugim znaczeniu godność (osobista) jest wartością subiektywną, zależną od **poczucia** tej wartości. Jest to godność, wartość stopniowalna. Wartość tę można utracić, można ją komuś odebrać lub przyznać z powrotem.

Właściwą odpowiedzią na godność osoby zarówno w pierwszym, jaki drugim znaczeniu **jest szacunek**.

Ad2. Jakie jest źródło (racja) godności człowieka?

Przez **źródło lub rację godności** rozumiemy **czynnik, który sprawia, że godność jest** uznanym **faktem**; jest cechą, wartością, z którą należy się liczyć, którą należy cenić, przyjmować.

Teorii próbujących wyjaśnić pochodzenie godności jest bez liku. Ich wielość da się sprowadzić do trzech głównych koncepcji. Są to:

1) koncepcja woluntarystyczna. Występuje ona w dwóch odmianach:

a) woli indywidualnej,

b) woli zbiorowej przybierającej formę umowy społecznej.

Koncepcja woluntarystyczna w pierwszej odmianie głosi, że źródłem godności człowieka jest wola, postanowienie jakiegoś suwerena - jednostki lub ciała zbiorowego.

Koncepcja woluntarystyczna w drugiej odmianie głosi, że źródłem godności człowieka jest ludzka umowa, zbiorowa wola, porozumienie.

Skoro źródłem godności według teorii woluntarystycznych jest ludzka wola, to również aktem ludzkiej woli przyznaną człowiekowi godność można odebrać (jest ona utracalna) lub ograniczyć (jest ona stopniowalna).

Koncepcji woluntarystycznej zarzuca się subiektywizm. Jeśli źródłem godności człowieka jest subiektywny akt woli indywidualnej lub zbiorowej, to człowiek łatwo może stać się zakładnikiem czyjejś arbitralnej woli, zachcianki, kaprysu. Jego godność wisi wtedy na włosku. Moja i Twoja godność jest wtedy na łasce i niełasce rządzących, silniejszych - tych, którzy mają władzę, pieniądze, media po swojej stronie.

2) Koncepcja naturalistyczna - głosi ona, że źródłem godności człowieka jest natura, naturalny porządek rzeczy, prawo natury lub prawo naturalne, które człowiek rozumem odkrywa, ale którego nie tworzy.

3) Koncepcja teistyczna – głosi ona, że ostateczne źródło godności człowieka tkwi w Bogu. Człowiek jest obrazem Boga, „został stworzony na Jego obraz i podobieństwo”/ Rdz, 1, 27/. Tylko człowieka chciał Bóg ze względu na niego

³ Alienacja – wyobcowanie, wyzbycie się, utrata pewnych cech istotnych dla bytu, statusu danej osoby lub uważanych przez nią za ważne.

⁴ „Słownik etyczny”, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, 1990, s. 84.

⁵ Tamże, s. 85.

samego. Człowiek jest koroną szczytem stworzenia, stąd płynie jego wyjątkowa wartość.

Ad. 3. Dlaczego godność jest ważna?

Można wskazać kilka powodów tej ważności. Dla przykłady wymieńmy trzy:

1. Godność jest źródłem praw człowieka. Międzynarodowe dokumenty, np. Deklaracja Praw Człowieka ONZ (1947), Międzynarodowe Pakty Praw Człowieka ONZ (1966), Europejska konwencja Praw Człowieka (...), wskazują na godność ludzka jako uzasadnienie tych praw i wartość, która zasługuje na szacunek i ochronę prawną. **Prawa człowieka są przejawem poszanowania godności ludzkiej.**

2. Kto jest świadomy własnej godności i ma jej poczucie, ceni samego siebie. Taki człowiek potrafi bronić swojej godności, nie daje się łatwo wykorzystać lub zmanipulować. Ludzi, którzy nie mają poczucia swej godności łatwo padają łupem tyranów, despotów, manipulatorów.

Poczucia godności można pozbawić człowieka, jakąś grupę społeczną lub cały naród. Odebranie narodowi poczucia godności i dumy staje się wstępem do pozbawienia go wolności, podporządkowania go interesom państw silniejszych, prowadzących politykę dominacji lub hegemonii. Mechanizmem wykorzystywanym często w tym procesie przez media głównego nurtu jest tzw. pedagogika wstydu.

3. Kto nie ma poczucia własnej godności, nie ceni sam siebie, nie będzie też cenił innych ludzi, społeczeństw, narodów. Poczucie własnej wartości, szacunek dla samego siebie okazuje się ważnym warunkiem poszanowania innych osób. W ten sposób godność własna może odegrać ważną rolę jako jeden z czynników sprzyjających budowie społeczeństwa obywatelskiego.

Zastanów się, dlaczego jeszcze godność jest ważna? Zaproponuj własny argument uzasadniający ważność godności.

.....
.....
.....